

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถในการฟันฝ่าอุปสรรค (AQ) กับอัตลักษณ์ของนิสิตครู A Study of Correlations between Adversity Quotient and Pre-Service Teachers' Identity

อังคณา อ่อนธานี^{1*}, กฤษณา วรณกลาง²

^{1,2}มหาวิทยาลัยนเรศวร, พิษณุโลก, ประเทศไทย

Angkana Onthanee¹, Kritsana Wannaklang²
^{1,2}Naresuan University, Phitsanulok, Thailand

✉: angkanao@nu.ac.th
(*Author Corresponding Email)

Received: 18 July 2025; Revised: 23 July 2025; Accepted: 06 August 2025
© The Author(s) 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถในการฟันฝ่าอุปสรรค (Adversity Quotient: AQ) กับอัตลักษณ์ของนิสิตครู โดยมีวัตถุประสงค์ย่อย ได้แก่ (1) เพื่อศึกษาระดับความสามารถในการฟันฝ่าอุปสรรคของนิสิตครู (2) เพื่อศึกษาระดับอัตลักษณ์ของนิสิตครู และ (3) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถในการฟันฝ่าอุปสรรคกับอัตลักษณ์ของนิสิตครู กลุ่มตัวอย่าง คือ นิสิตครูระดับปริญญาตรี จำนวน 165 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบวัดความสามารถในการฟันฝ่าอุปสรรคที่พัฒนาจากแนวคิดของ Stoltz และแบบประเมินอัตลักษณ์ของนิสิตครู ตามกรอบแนวคิดของ Beauchamp และ Thomas ผลการวิจัยพบว่าความสามารถในการฟันฝ่าอุปสรรคและอัตลักษณ์ของนิสิตครูมีความสัมพันธ์ทางบวกระหว่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = .65, p < .01$) สะท้อนให้เห็นว่า นิสิตครูที่มีความสามารถในการฟันฝ่าอุปสรรคในระดับสูง มีแนวโน้มที่จะมีอัตลักษณ์วิชาชีพที่มั่นคงมากขึ้น

คำสำคัญ: ความสามารถในการฟันฝ่าอุปสรรค, อัตลักษณ์ของนิสิตครู, ความสัมพันธ์

Abstract

The objective of this study was to investigate the correlations between Adversity Quotient (AQ) and pre-service teachers' identity. The specific aims were: (1) to examine the level of adversity quotient among pre-service teachers, (2) to assess the level of teacher identity, and (3) to analyze the correlations between adversity quotient and pre-service teachers' identity. The sample consisted of 165 undergraduate pre-service teachers selected through simple random sampling. The research instruments included a questionnaire measuring adversity quotient, developed based on Stoltz's framework, and a teacher identity assessment scale grounded in the theoretical model of Beauchamp and Thomas. The results revealed a

statistically significant positive correlation between adversity quotient and teacher identity ($r = .65, p < .01$). This indicates that pre-service teachers with a higher level of adversity quotient are more likely to possess a stronger and more stable professional identity.

Keywords: adversity quotient, teacher identity, correlation

1. บทนำ

วิชาชีพครูนับเป็นหนึ่งในวิชาชีพที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยครูไม่เพียงทำหน้าที่ถ่ายทอดองค์ความรู้ แต่ยังเป็นผู้อบรมบ่มเพาะคุณธรรม จริยธรรม และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้พระราชทานพระราชดำรัสแก่ครูอาวุโสเมื่อวันที่ 28 ตุลาคม พ.ศ. 2523 ว่า “...ครูที่แท้จริงนั้นต้องเป็นผู้ทำแต่ความดี คือ ต้องหมั่นขยันและอดสาหัสพากเพียร ต้องเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเสียสละ ต้องหนักแน่นอดทน และอดกลั้น สำรวม ระวังความประพฤติปฏิบัติของตน ให้อยู่ในระเบียบ แบบแผนที่ดีงาม รวมทั้งต้องซื่อสัตย์ รักษาความจริงใจ วางใจเป็นกลาง ไม่ปล่อยไปตามอำนาจอคติ...” ในศตวรรษที่ 21 บทบาทของครูมิได้จำกัดอยู่เพียงการถ่ายทอดความรู้ แต่ยังรวมถึงการเป็นผู้นำทางปัญญา ผู้ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม และเป็นผู้สร้างแรงบันดาลใจให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้สามารถดำรงอยู่ในโลกที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างมีความหมาย (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2562) ภารกิจของครูจึงต้องเผชิญกับความท้าทายหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี การเปลี่ยนผ่านทางวัฒนธรรม และความคาดหวังของสังคมที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ด้วยเหตุนี้ ครูจำเป็นต้องมีคุณลักษณะที่เข้มแข็งจากภายใน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความสามารถในการฟื้นฝ่าอุปสรรค (Adversity Quotient: AQ) และการมีอัตลักษณ์วิชาชีพที่มั่นคง

AQ หรือ Adversity Quotient ได้รับการพัฒนาขึ้นโดย Stoltz (1997) เพื่ออธิบายระดับความสามารถของบุคคลในการรับมือกับความยากลำบาก การปรับตัวกับปัญหา และความสามารถในการกลับมาดำเนินชีวิตอย่างมีพลังหลังเผชิญกับวิกฤต โดยเขาแบ่ง AQ ออกเป็น 4 องค์ประกอบ ได้แก่ Control – การรับรู้ว่าคุณสามารถควบคุมสถานการณ์ได้มากน้อยเพียงใด Ownership – การยอมรับความรับผิดชอบในสิ่งที่เกิดขึ้น Reach – การประเมินขอบเขตของผลกระทบจากปัญหา Endurance – การประเมินระยะเวลาที่ปัญหาจะคงอยู่ คุณลักษณะเหล่านี้ถือเป็นพื้นฐานที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตและการพัฒนาตนเอง โดยเฉพาะในบริบทของนิสิตครูที่ต้องเผชิญกับความท้าทายทั้งในด้านการเรียน การฝึกปฏิบัติการสอน และการปรับตัวเข้าสู่วิชาชีพจริง

ในอีกด้านหนึ่ง อัตลักษณ์ของนิสิตครู (Teacher Identity) ถือเป็นกระบวนการภายในที่สำคัญต่อการหล่อหลอมทัศนคติ คุณค่า และความเชื่อของตนเองในฐานะ “ครู” โดยกระบวนการนี้มีใช้สิ่งที่เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ แต่เป็นผลจากการปฏิสัมพันธ์กับประสบการณ์ทางการเรียนรู้ ผู้สอน เพื่อนร่วมชั้น และการปฏิบัติวิชาชีพในสนามจริง (Beauchamp & Thomas, 2009) การมีอัตลักษณ์วิชาชีพที่มั่นคงช่วยส่งเสริมให้ครูสามารถยึดมั่นในอุดมการณ์ทางการศึกษา มีแรงบันดาลใจในการพัฒนาผู้เรียน และมีแนวทางปฏิบัติอย่างมีจริยธรรมในวิชาชีพครู

แต่ในปัจจุบัน พบว่านิสิตครูจำนวนไม่น้อยประสบกับความไม่มั่นใจในบทบาทวิชาชีพของตนเอง โดยเฉพาะในช่วงเปลี่ยนผ่านระหว่างการเรียนรู้ในมหาวิทยาลัยกับการฝึกสอนในสถานศึกษา บางรายเผชิญกับความเครียด ความรู้สึกด้อยค่า หรือขาดแรงบันดาลใจในการเป็นครู ซึ่งปัจจัยเหล่านี้อาจมีผลต่อพฤติกรรมการสอนและการดำรงอยู่ในวิชาชีพในระยะยาว (Day et al., 2006; Rodgers & Scott, 2008) อย่างไรก็ตาม นิสิตครูในประเทศไทยจำนวนไม่น้อยยังเผชิญกับปัญหาในการปรับตัวในระหว่างการศึกษาและฝึกประสบการณ์วิชาชีพ เช่น ความเครียดจากความคาดหวัง ความกดดันจากสภาพแวดล้อม และความไม่มั่นใจในตนเองเมื่อเผชิญกับสถานการณ์ที่ไม่คุ้นเคย ซึ่งหากไม่มีการพัฒนาความสามารถในการฟื้นฝ่าอุปสรรค อาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของอัตลักษณ์วิชาชีพ และความตั้งใจในการเข้าสู่วิชาชีพครูอย่างยั่งยืน (ศศิธร บุญญะสุต, 2562) อีกทั้งงานวิจัยในระดับสากลให้ความสนใจในประเด็นความสัมพันธ์ระหว่าง AQ กับการพัฒนาอัตลักษณ์ของนักศึกษาวิชาชีพครูอย่างต่อเนื่อง เช่น Chan (2013) และ Shek (2020) พบว่า AQ มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งภายใน ความสามารถในการฟื้นตัวจากแรงกดดันทางวิชาการ และการสร้างภาพลักษณ์ตนเองในบทบาทวิชาชีพครูอย่างมั่นคง ขณะนี้ในประเทศไทย มีงานวิจัยเบื้องต้นที่ศึกษาถึง AQ ในกลุ่มนิสิต เช่น ศิริวรรณ ธรรมโชติ (2563) ที่พบว่า AQ มีความสัมพันธ์กับความมั่นคงทางอารมณ์และการเผชิญกับแรงกดดันในระบบมหาวิทยาลัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีงานวิจัยที่มุ่งเน้นศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง AQ และอัตลักษณ์ของนิสิตครูในบริบทของการศึกษาไทยอย่างชัดเจน ทั้งที่ประเด็นดังกล่าวมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการวางรากฐานคุณภาพของครูในอนาคต และอาจส่งผลกระทบต่อกรอบระบบผลิตครู การแนะแนว และการส่งเสริมคุณลักษณะภายในของนิสิตครูในระดับมหาวิทยาลัย

การศึกษาครั้งนี้จึงมีความจำเป็นเร่งด่วน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถในการฟื้นฝ่าอุปสรรค (AQ) กับอัตลักษณ์ของนิสิตครู ซึ่งจะเป็ประโยชน์ต่อทั้งในการวางนโยบายทางการศึกษาที่จะสามารถใช้ข้อมูลในการออกแบบระบบสนับสนุนการผลิตครูที่มีคุณภาพจากภายใน ผู้พัฒนาหลักสูตรสามารถใช้ข้อมูลในการออกแบบกิจกรรมหรือวิชาเรียนที่เสริมสร้าง AQ และอัตลักษณ์ทางวิชาชีพ อีกทั้งอาจารย์ผู้สอนจะเกิดเข้าใจปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างอัตลักษณ์ของนิสิต เพื่อช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อบริบทชีวิตจริง กล่าวโดยสรุป ความสามารถในการฟื้นฝ่าอุปสรรคและอัตลักษณ์ของนิสิตครูเป็นองค์ประกอบที่ส่งผลต่อการพัฒนาครูในระยะยาว งานวิจัยนี้จึงมีความจำเป็นในการเสริมสร้างฐานความรู้ใหม่ที่สามารถนำไปพัฒนาเชิงระบบ เพื่อผลิตครูที่มีความมั่นคงทั้งทางจิตใจและวิชาชีพ อันจะเป็นกลไกสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาไทยในภาพรวม

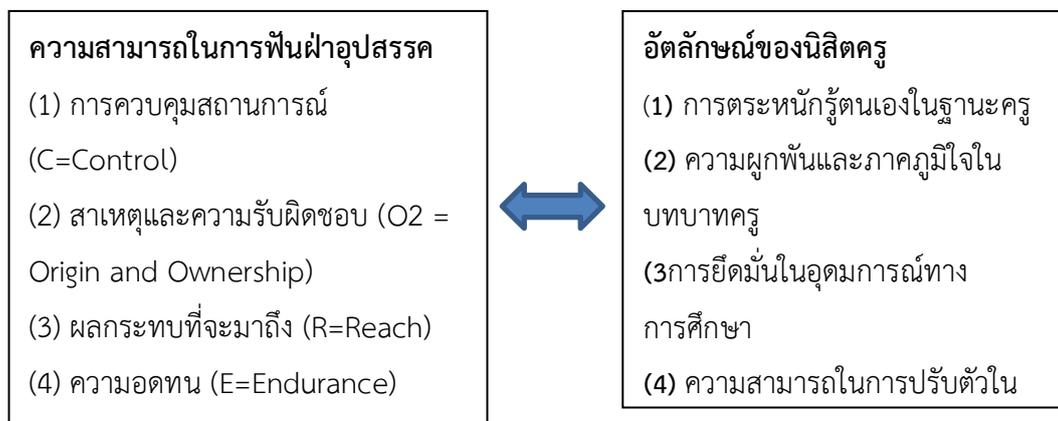
2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความสามารถในการฟื้นฝ่าอุปสรรค (Adversity Quotient: AQ) ของนิสิตครู
2. เพื่อศึกษาระดับอัตลักษณ์ของนิสิตครู

3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถในการฟื้นฝ่าอุปสรรค (AQ) กับอัตลักษณ์ของนิสิตครู

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถในการฟื้นฝ่าอุปสรรค (Adversity Quotient: AQ) กับอัตลักษณ์ของนิสิตครู รายละเอียดแสดงในแผนภาพกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

4. วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นิสิตระดับปริญญาตรีคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์ สังกัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม กลุ่มตัวอย่าง คือ นิสิตระดับปริญญาตรีคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์ จำนวน 165 คน ทำการสุ่มอย่างง่าย โดยการกำหนด กลุ่มตัวอย่างจากการคำนวณโปรแกรม G*power (Faul, Erdfelder, Lang, & Bucher. 2007) โดยกำหนดความเชื่อมั่นที่ระดับนัยสำคัญ .05 ค่าอำนาจการทดสอบ (Power of test) เท่ากับ .90 และกำหนดขนาดอิทธิพลไว้ที่ระดับ .30 ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 145 คน เพื่อป้องกันการยุติการวิจัย ผู้วิจัยเพิ่มจำนวนการเก็บรวบรวมข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างอีกร้อยละ 20 จึงได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้คือ 174 คน ซึ่งภายหลังการตรวจสอบความสมบูรณ์ของการตอบแบบสอบถามพบว่า แบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์ทั้ง 2 ฉบับมีจำนวน 165 ราย คิดเป็นร้อยละ 94.83

เครื่องมือวิจัย

1. แบบวัดความสามารถในการฟื้นฝ่าอุปสรรค

2. แบบประเมินอัตลักษณ์ของนิสิตครู

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือวิจัย

1. การสร้างแบบวัดความสามารถในการฟังคำอุปสรรค

แบบวัดความสามารถในการฟังคำอุปสรรค ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประยุกต์มาจากแบบสอบถามที่พัฒนาขึ้นโดย Stoltz (1997) ตามองค์ประกอบความสามารถในการฟังคำอุปสรรคใน 4 มิติ หรือที่รวมเรียกว่า CO2RE แพลและเรียบเรียงโดย ชีระศักดิ์ กำบรรณารักษ์ (2552) ซึ่งเป็นแบบวัดความสามารถในการฟังคำอุปสรรค ครอบคลุมองค์ประกอบทั้ง 4 มิติ คือ มิติที่ 1 การควบคุมสถานการณ์ (C=Control) มิติที่ 2 สาเหตุและความรับผิดชอบ (O2 = Origin and Ownership) มิติที่ 3 ผลกระทบที่จะมาถึง (R=Reach) มิติที่ 4 ความอดทน (E=Endurance) มีคำถามทั้งหมด 40 ข้อใหญ่ โดยผู้วิจัยนำมาปรับการใช้ภาษาเพื่อให้เหมาะกับบริบทของการวัดความสามารถในการฟังคำอุปสรรคของนักศึกษาครู และนำไปหาค่าความเชื่อมั่นกับ นิสิตคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร จำนวน 63 คน นักศึกษาคณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม จำนวน 45 คน รวมทั้งสิ้น 108 แล้ววิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นด้วยสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค (Cronbach's Alpha) พบว่า มีความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งฉบับ เท่ากับ .87 จึงจัดทำเป็นแบบทดสอบฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลต่อไป

2. การสร้างแบบประเมินอัตลักษณ์ของนิสิตครู

ศึกษาทฤษฎีเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของครูจากแหล่งอ้างอิงที่เชื่อถือได้ โดยเฉพาะแนวคิดของ Beauchamp & Thomas (2009) ที่เสนอ 4 องค์ประกอบหลักของอัตลักษณ์ครู ได้แก่ การตระหนักรู้ตนเองในฐานะครู (Self-awareness in the Teacher Role) ความผูกพันและภาคภูมิใจในบทบาทครู (Commitment and Pride in the Teaching Role) การยึดมั่นในอุดมการณ์ทางการศึกษา (Commitment to Educational Ideals) และความสามารถในการปรับตัวในบริบทของการเรียนการสอนจริง (Adaptability within Real Teaching Contexts) และศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับนิสิตครูและบริบทในประเทศไทย เพื่อประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย สร้างแบบสอบถามโดยใช้มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับตามรูปแบบลิเคิร์ต (Likert Scale) จำนวนรวม 20 ข้อ ตรวจสอบความตรงของเนื้อหาโดยนำแบบทดสอบที่สร้างเสร็จแล้วเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ความถูกต้องเหมาะสมของประเด็นคำถาม และภาษาที่ใช้ ปรากฏว่าแบบประเมินอัตลักษณ์ของนิสิตครู ทั้ง 20 ข้อ มีค่า IOC อยู่ในช่วง 0.66 – 1.00 ซึ่งอยู่เกณฑ์ที่ใช้ได้ จากนั้นนำข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไขแบบทดสอบให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

การวิเคราะห์ข้อมูล

- 1) วิเคราะห์แบบวัดความสามารถในการฟันฝ่าอุปสรรคโดยหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)
- 2) วิเคราะห์แบบประเมินอัตลักษณ์ของนิสิตครูโดยหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)
- 3) หาความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถในการฟันฝ่าอุปสรรค และลักษณะของนิสิตครู โดยใช้การหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation Coefficient)

5. ผลการวิจัย

5.1 ผลการศึกษาระดับความสามารถในการฟันฝ่าอุปสรรค

ผู้วิจัยศึกษาความสามารถในการฟันฝ่าอุปสรรคของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 165 คน ทั้งในภาพรวมและรายดานโดยใช้ค่าสถิติพื้นฐาน ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ปรากฏตามตารางที่ 1 ได้ผลดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของความสามารถในการฟันฝ่าอุปสรรคในภาพรวมของกลุ่มตัวอย่าง

ความสามารถในการฟันฝ่าอุปสรรค	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
ด้านการควบคุมสถานการณ์	4.09	0.67	มาก
ด้านสาเหตุและความรับผิดชอบ	4.05	0.72	มาก
ด้านผลกระทบที่จะมาถึง	4.03	0.68	มาก
ด้านความอดทน	3.95	0.71	มาก
รวม	4.03	0.69	มาก

ตารางที่ 1 พบว่า ความสามารถในการฟันฝ่าอุปสรรคของกลุ่มตัวอย่างในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.03$, S.D. = 0.69) โดยมีพฤติกรรมรายด้านอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับได้ดังนี้ ด้านการควบคุมสถานการณ์ ด้านสาเหตุและความรับผิดชอบ ด้านผลกระทบที่จะมาถึง และ ด้านความอดทน

5.2 ผลการศึกษาระดับอัตลักษณ์ของนิสิตครู

นำเสนอผลการวิเคราะห์การศึกษาอัตลักษณ์ของนิสิตครูของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 165 คน ในภาพรวมและรายดานโดยใช้ค่าสถิติพื้นฐาน ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ปรากฏตามตาราง 2 ได้ผลดังนี้

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของอัตลักษณ์ของนิสิตครู

อัตลักษณ์ของนิสิตครู	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
----------------------	-----------	------	-------

การตระหนักรู้ตนเองในฐานะครู	3.92	0.67	มาก
ความผูกพันและภาคภูมิใจในบทบาทครู	3.90	0.70	มาก
การยึดมั่นในอุดมการณ์ทางการศึกษา	4.07	0.66	มาก
ความสามารถในการปรับตัวในบริบทของการเรียนการสอนจริง	3.93	0.68	มาก
รวม	3.96	0.68	มาก

ตาราง 2 พบว่า อัตลักษณ์ของนิสิตครู กลุ่มตัวอย่างในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.96$, S.D.= 0.68) โดยมีพฤติกรรมรายด้านอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับได้ดังนี้ การยึดมั่นในอุดมการณ์ทางการศึกษา ความสามารถในการปรับตัวในบริบทของการเรียนการสอนจริง การตระหนักรู้ตนเองในฐานะครู และความผูกพันและภาคภูมิใจในบทบาทครู

5.3 ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถในการฟันฝ่าอุปสรรคและอัตลักษณ์ของนิสิตครู

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถในการฟันฝ่าอุปสรรคและอัตลักษณ์ของนิสิตครูโดยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน(Pearson's Product Moment Correlation Coefficient) ปรากฏผลตามตาราง 3

ตารางที่ 3 แสดงค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สันแสดงความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถในการฟันฝ่าอุปสรรคและอัตลักษณ์ของนิสิตครู

ตัวแปร	Y1	Y2	Y3	Y4	Ysum
X1	.439**	.520**	.569**	.713**	.656**
X2	.477**	.515**	.589**	.716**	.672**
X3	.522**	.475**	.607**	.644**	.656**
X4	.516**	.544**	.591**	.722**	.709**
Xsum	.528**	.556**	.637**	.771**	.729**

จากตาราง 3 พบว่า ความสามารถในการฟันฝ่าอุปสรรคกับอัตลักษณ์ของนิสิตครูมีความสัมพันธ์กันในทางบวก ($r = .729$) อยู่ในระดับค่อนข้างสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งแสดงว่าความสามารถในการฟันฝ่าอุปสรรคมีความสัมพันธ์กับอัตลักษณ์ของนิสิตครู เมื่อแยกเป็นรายด้านปรากฏว่าความสามารถในการฟันฝ่าอุปสรรคมีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง ($r = .528$) กับ การตระหนักรู้ตนเองใน

ฐานะครู มีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง ($r = .556$) กับความผูกพันและภาคภูมิใจในบทบาทครู มีความสัมพันธ์ระดับค่อนข้างสูง ($r = .637$) กับการยึดมั่นในอุดมการณ์ทางการศึกษา และมีความสัมพันธ์ระดับค่อนข้างสูง ($r = .771$) กับ ความสามารถในการปรับตัวในบริบทของการเรียนการสอนจริง

ความสามารถในการฟื้นฝ่าอุปสรรค มิติที่ 1 การควบคุมสถานการณ์ มีความสัมพันธ์กับอัตลักษณ์ของนิสิตครู โดยรวมอยู่ในระดับค่อนข้างสูง ($r = .656$) เมื่อพิจารณารายข้อปรากฏว่าความสามารถในการฟื้นฝ่าอุปสรรคด้านการควบคุมสถานการณ์มีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง ($r=.439$) กับการตระหนักรู้ตนเองในฐานะครู มีความสัมพันธ์ระดับปานกลางกับ ($r=.520$) กับความผูกพันและภาคภูมิใจในบทบาทครู มีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง ($r=.569$) กับการยึดมั่นในอุดมการณ์ทางการศึกษา และมีความสัมพันธ์ระดับค่อนข้างสูง ($r=.713$) กับความสามารถในการปรับตัวในบริบทของการเรียนการสอนจริง

ความสามารถในการฟื้นฝ่าอุปสรรค มิติที่ 2 สาเหตุและความรับผิดชอบมีความสัมพันธ์กับอัตลักษณ์ของนิสิตครู โดยรวมอยู่ในระดับค่อนข้างสูง ($r=.672$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อปรากฏว่า ความสามารถในการฟื้นฝ่าอุปสรรคด้านสาเหตุและความรับผิดชอบมีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง ($r=.477$) กับการตระหนักรู้ตนเองในฐานะครูมีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง ($r=.515$) กับความผูกพันและภาคภูมิใจในบทบาทครู มีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง ($r=.589$) กับการยึดมั่นในอุดมการณ์ทางการศึกษา และมีความสัมพันธ์ระดับค่อนข้างสูง ($r=.716$) กับความสามารถในการปรับตัวในบริบทของการเรียนการสอนจริง

ความสามารถในการฟื้นฝ่าอุปสรรค มิติที่ 3 ผลกระทบที่จะมาถึงมีความสัมพันธ์กับอัตลักษณ์ของนิสิตครู โดยรวมอยู่ในระดับค่อนข้างสูง ($r=.656$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อปรากฏว่า ความสามารถในการฟื้นฝ่าอุปสรรคด้านผลกระทบที่จะมาถึงมีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง ($r=.522$) กับการตระหนักรู้ตนเองในฐานะครู มีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง ($r=.475$) กับความผูกพันและภาคภูมิใจในบทบาทครู มีความสัมพันธ์ระดับค่อนข้างสูง ($r=.607$) กับการยึดมั่นในอุดมการณ์ทางการศึกษา และมีความสัมพันธ์ในระดับค่อนข้างสูง ($r=.644$) กับความสามารถในการปรับตัวในบริบทของการเรียนการสอนจริง

ความสามารถในการฟื้นฝ่าอุปสรรค มิติที่ 4 ความอดทนมีความสัมพันธ์กับอัตลักษณ์ของนิสิตครู โดยรวมอยู่ในระดับค่อนข้างสูง ($r=.709$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ความสามารถในการฟื้นฝ่าอุปสรรคด้านความอดทนมีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง ($r=.516$) กับการตระหนักรู้ตนเองในฐานะครู มีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง ($r=.544$) กับความผูกพันและภาคภูมิใจในบทบาทครู มีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง ($r=.591$) กับการยึดมั่นในอุดมการณ์ทางการศึกษา และมีความสัมพันธ์ระดับค่อนข้างสูง ($r=.722$) กับความสามารถในการปรับตัวในบริบทของการเรียนการสอนจริง

6. อภิปรายผล

1. ผลการศึกษาระดับความสามารถในการฟื้นฝ่าอุปสรรค (AQ) ของนิสิตครู ผลการวิจัยพบว่า โดยรวม นิสิตครูมีระดับความสามารถในการฟื้นฝ่าอุปสรรคอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.03, S.D. = 0.69) โดยในแต่ละมิติ ได้แก่ การควบคุมสถานการณ์ (Control), สาเหตุและความรับผิดชอบ (Origin and Ownership),

ผลกระทบที่จะมาถึง (Reach) และความอดทน (Endurance) ก็มีระดับค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมิติของการควบคุมสถานการณ์ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด (4.09) แสดงให้เห็นว่านิสิตครูส่วนใหญ่รับรู้ว่าจะสามารถจัดการกับสถานการณ์ที่ยากลำบากได้ด้วยตนเอง ผลการวิจัยที่ค้นพบนี้สามารถอธิบายได้จากแนวคิดของ Stoltz (1997) ซึ่งระบุว่า AQ หรือ Adversity Quotient เป็นตัวชี้วัดถึง “ความสามารถในการเผชิญและฟื้นฝ่าอุปสรรค” โดยบุคคลที่มี AQ สูงจะมีลักษณะสำคัญคือ การมองอุปสรรคเป็นความท้าทาย มีทัศนคติเชิงบวกต่อความล้มเหลว สามารถวิเคราะห์ปัญหาอย่างเป็นระบบ และมีความพยายามในการฟื้นตัวจากสถานการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ ซึ่งคุณลักษณะเหล่านี้ถือเป็นแกนกลางของการเรียนรู้เชิงรุกในศตวรรษที่ 21 จากกรอบทฤษฎีของ Stoltz AQ ประกอบด้วย 4 มิติหลัก (CO2RE) ได้แก่ Control (C): การควบคุมสถานการณ์ Origin and Ownership (O2): 2 สาเหตุและความรับผิดชอบ Reach (R): ผลกระทบที่จะมาถึง Endurance (E): ความอดทน ทั้งสี่มิตินี้สัมพันธ์กับการพัฒนาศักยภาพภายในของบุคคลตามแนวคิดของ Bandura (1997) ซึ่งเน้นเรื่อง self-efficacy หรือ “ความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง” โดยบุคคลที่มี AQ สูงจะมีความเชื่อมั่นในตนเองมากพอที่จะเผชิญหน้ากับความไม่แน่นอน ซึ่งสอดคล้องกับภารกิจของนิสิตครูที่ต้องรับผิดชอบทั้งการเรียน การฝึกสอน และการเติบโตทางวิชาชีพ

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาตามแนวคิดของ Seligman (2011) ในเรื่อง Positive Psychology บุคคลที่สามารถจัดการกับอารมณ์และรับรู้ต่อปัญหาอย่างเชิงบวกมักจะสร้าง resilience หรือความยืดหยุ่นทางจิตใจ (mental resilience) ได้ดี ซึ่ง AQ ถือเป็นมิติสำคัญในการหล่อหลอมความยืดหยุ่นทางจิตใจนี้ และทำให้บุคคลสามารถเติบโตจากปัญหา แทนที่จะหลีกเลี่ยง ผลการศึกษานี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิริวรรณธรรมโชติ (2563) ที่พบว่านิสิตที่มีระดับ AQ สูงมักมีพฤติกรรมการเผชิญปัญหาอย่างสร้างสรรค์ มีความสามารถในการปรับตัวต่อความกดดันทางวิชาการ และสามารถสร้างสมดุลระหว่างชีวิตส่วนตัวกับการเรียนรู้ได้ดี ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่สำคัญของนิสิตครูในยุคปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม แม้ภาพรวมจะอยู่ในระดับมาก แต่ค่าเฉลี่ยในด้านความอดทน (Endurance) ยังต่ำกว่าด้านอื่น ซึ่งอาจชี้ถึงแนวโน้มว่านิสิตครูบางส่วนยังขาด “พลังต่อเนื่อง” ในการเผชิญกับอุปสรรคที่ใช้เวลานาน เช่น ความเครียดเรื้อรังจากการฝึกสอนหรือปัญหาส่วนตัวที่สะสมมาอย่างยาวนาน ความเข้าใจในจุดอ่อนนี้สามารถนำไปสู่การออกแบบโปรแกรมฝึกอบรมเชิงจิตวิทยา เช่น โปรแกรม CBT หรือ Growth Mindset Training เพื่อช่วยส่งเสริมพฤติกรรมเชิงบวกในระยะยาว

นอกจากนี้ แนวคิดของ Maslow (1954) ยังสามารถนำมาใช้อธิบายได้ว่า AQ เป็นปัจจัยที่สะท้อนถึงการบรรลุระดับความต้องการทางจิตใจ (Esteem needs) และการรู้จักตนเอง (Self-actualization) ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งในวิชาชีพครู หากนิสิตสามารถฟื้นฝ่าอุปสรรคและพัฒนาตนเองจนถึงจุดที่รู้ว่าตน “สามารถ” มี “คุณค่า” และสามารถ “ให้คุณค่าต่อผู้อื่น” ได้ ก็จะสามารถก้าวเข้าสู่วิชาชีพครูได้อย่างมั่นคง กล่าวโดยสรุป ผลการศึกษานี้ไม่เพียงสะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มนิสิตครูมีศักยภาพในการจัดการกับอุปสรรคที่พบเจอในชีวิตประจำวันและการศึกษาเท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงการมีพลังภายในที่สามารถต่อยอดเป็นสมรรถนะทาง

วิชาชีพ (Professional Competence) ซึ่งเป็นรากฐานของครูในอนาคตตามแนวทางของการศึกษาในยุคเปลี่ยนผ่าน

2. ผลการศึกษาระดับอัตลักษณ์ของนิสิตครู จากผลการวิจัยพบว่า อัตลักษณ์ของนิสิตครูในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.12, S.D. = 0.66) เมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า ทุกองค์ประกอบของอัตลักษณ์ ได้แก่ (1) การตระหนักรู้ตนเองในฐานะครู (Self-awareness in the Teacher Role) (2) ความผูกพันและภาคภูมิใจในบทบาทครู (Commitment and Pride in the Teaching Role) (3) การยึดมั่นในอุดมการณ์ทางการศึกษา (Commitment to Educational Ideals) และ (4) ความสามารถในการปรับตัวในบริบทของการเรียนการสอนจริง (Adaptability within Real Teaching Contexts) ต่างก็มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากเช่นกัน โดยเฉพาะองค์ประกอบด้านการตระหนักรู้ตนเองในฐานะครูมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด การวิเคราะห์ผลในเชิงแนวคิดและทฤษฎี อัตลักษณ์ของครู (Teacher Identity) เป็นแนวคิดที่ได้รับความสนใจอย่างมากในวงการศึกษาระดับชาติและนานาชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่บทบาทของครูเปลี่ยนไปจาก “ผู้ถ่ายทอดความรู้” เป็น “ผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้” (facilitator of learning) ตามแนวคิดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 (UNESCO, 2015) Beauchamp และ Beauchamp & Thomas (2009) ได้อธิบายว่า อัตลักษณ์ของครูมิใช่เพียงแค่ภาพลักษณ์ภายนอก แต่เป็นกระบวนการภายในที่ซับซ้อน ซึ่งครูจะหล่อหลอมตนเองผ่านประสบการณ์ทางการเรียนรู้ การฝึกสอน การสะท้อนคิด และการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นในสภาพแวดล้อมทางวิชาชีพ กระบวนการนี้เป็นแบบไดนามิก (dynamic) และต่อเนื่อง (continuous) ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยที่พบว่า นิสิตครูมีการตระหนักรู้ตนเองในระดับมาก สะท้อนถึงกระบวนการพัฒนาภายในที่เริ่มต้นแล้วตั้งแต่ยังอยู่ในรั้วมหาวิทยาลัย ผลการวิจัยนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Gee (2000) ที่กล่าวว่า อัตลักษณ์มิใช่สิ่งที่ติดตัวมาโดยกำเนิด แต่เป็นสิ่งที่ “ถูกประกอบสร้าง” (constructed) จากบริบททางสังคม วัฒนธรรม และการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มนิสิตครู การได้รับประสบการณ์ฝึกสอนจริง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับอาจารย์ และการสะท้อนคิดอย่างเป็นระบบ ล้วนเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างและหล่อหลอมอัตลักษณ์ทางวิชาชีพ อีกทั้งยังเชื่อมโยงกับแนวคิดของ Korthagen (2004) ที่เสนอโมเดล Onion Model สำหรับการพัฒนาตนในวิชาชีพครู ซึ่งแสดงให้เห็นว่า อัตลักษณ์เป็น “ชั้นลึก” ที่อยู่ภายในที่สุดของครู และเชื่อมโยงกับชั้นนอกอื่น ๆ เช่น พฤติกรรม ความสามารถ ความเชื่อ ค่านิยม และพันธกิจ โดยถ้าอัตลักษณ์เข้มแข็ง ก็จะส่งผลให้ครูสามารถแสดงพฤติกรรมอย่างมืออาชีพได้อย่างมั่นคง

ในบริบทของประเทศไทย นิสิตครูในระดับปริญญาตรีมักผ่านกระบวนการพัฒนาทางวิชาชีพหลายขั้นตอน ได้แก่ (1) การเรียนรู้ทฤษฎีพื้นฐานทางการศึกษา (2) การฝึกปฏิบัติในชั้นเรียนจำลอง (3) การสังเกตและฝึกสอนในโรงเรียนจริง ซึ่งแต่ละขั้นตอนมีบทบาทในการสร้างความเข้าใจในบทบาทของ “ครู” ทั้งในแง่จิตวิญญาณ คุณธรรม ความเชื่อ และภารกิจทางวิชาชีพ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยที่พบว่า มีระดับ “ความผูกพันและภาคภูมิใจในวิชาชีพ” อยู่ในระดับมาก งานวิจัยนี้ยังสนับสนุนงานของ Day, Kington, Stobart & Sammons (2006) ที่เสนอว่า ครูที่มีอัตลักษณ์วิชาชีพที่มั่นคง จะมีความสามารถในการดำรงตนในวิชาชีพได้

อย่างยั่งยืน มีความสุขกับงาน และสามารถเผชิญกับความท้าทายต่าง ๆ ได้ดีกว่าผู้ที่ยังไม่พัฒนาอัตลักษณ์อย่างชัดเจน ซึ่งในกรณีของนิสิตครู อัตลักษณ์นี้เริ่มก่อตัวขึ้นอย่างมีพลังและทิศทางที่เหมาะสม การที่นิสิตมีระดับความสามารถในการปรับตัวอยู่ในระดับมาก ยังสะท้อนถึงศักยภาพในการตอบสนองต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นทักษะจำเป็นในโลกปัจจุบัน แนวคิดของ Fullan (2001) ชี้ให้เห็นว่า ครูในศตวรรษที่ 21 ต้องเป็นผู้ที่สามารถเรียนรู้ตลอดชีวิต (lifelong learner) ปรับตัวตามเทคโนโลยี สื่อสารกับชุมชนได้ และเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (change agent)

อีกทั้งผลวิจัยนี้จึงสามารถตีความได้ว่า นิสิตครูในกลุ่มตัวอย่างมีความพร้อมทั้งทางทัศนคติและจิตสำนึกในการปฏิบัติงานในบทบาทของครูอย่างมืออาชีพ มีการมองเห็นคุณค่าในบทบาทของตน มีอุดมการณ์ และสามารถประเมินตนเองได้อย่างรอบด้าน ซึ่งเป็นปัจจัยที่สะท้อนถึงการก่อตัวของอัตลักษณ์ในระดับลึกตามแนวทางของ Kelchtermans (2009) ที่เสนอว่า อัตลักษณ์ของครูไม่ใช่แค่ “สิ่งที่ครูเป็น” (being) แต่ยังรวมถึง “สิ่งที่ครูอยากเป็น” (becoming) ด้วย แม้ผลการศึกษาจะสะท้อนในเชิงบวก แต่การที่ยังพบว่า นิสิตบางส่วนมีค่าเฉลี่ยในบางด้านไม่ถึงระดับ “มากที่สุด” อาจสะท้อนถึงช่องว่างในด้านการฝึกประสบการณ์วิชาชีพที่ยังไม่สมบูรณ์ หรือความกังวลเกี่ยวกับบทบาทวิชาชีพในอนาคต โดยเฉพาะในสภาพแวดล้อมทางการศึกษาไทยที่ยังเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงและแรงกดดันด้านนโยบายอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นสถาบันผลิตครูควรออกแบบหลักสูตรและกิจกรรมที่ส่งเสริมการสร้างอัตลักษณ์ของนิสิตครูอย่างเป็นระบบ เช่น การสะท้อนคิดหลังการฝึกสอน (Reflective Practice) เพื่อให้นิสิตเข้าใจตนเองในบทบาทครู การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบโค้ช ซึ่ง ระหว่างรุ่นพี่-รุ่นน้อง กิจกรรมจิตอาสาหรือชุมชนการเรียนรู้วิชาชีพครู (PLC) เพื่อหล่อหลอมอัตลักษณ์ผ่านการปฏิบัติจริง

3. ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถในการฟื้นฝ่าอุปสรรค (AQ) กับอัตลักษณ์ของนิสิตครู ผลการวิจัยพบว่า ความสามารถในการฟื้นฝ่าอุปสรรค (AQ) มีความสัมพันธ์ทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 กับอัตลักษณ์ของนิสิตครู โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (r) เท่ากับ .687 แสดงถึงความสัมพันธ์ในระดับค่อนข้างสูง (high positive correlation) ซึ่งชี้ให้เห็นว่า ยิ่งนิสิตครูมีความสามารถในการจัดการกับอุปสรรคและความยากลำบากในชีวิตสูงเท่าใด ก็จะมีอัตลักษณ์ทางวิชาชีพที่มั่นคงและชัดเจนยิ่งขึ้น

ผลการวิจัยนี้สามารถอธิบายได้อย่างชัดเจนผ่านกรอบแนวคิดของ Stoltz (1997) ซึ่งเสนอว่า Adversity Quotient (AQ) เป็นตัวแปรสำคัญที่ช่วยให้บุคคลสามารถฟื้นตัวจากความล้มเหลว และแปรเปลี่ยนประสบการณ์เชิงลบให้เป็นการเรียนรู้เชิงบวก บุคคลที่มี AQ สูงมีแนวโน้มจะมีความคิดเชิงบวก (positive thinking) และมีความพยายามอย่างต่อเนื่องที่จะพัฒนาตนเอง ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่จำเป็นต่อการหล่อหลอมอัตลักษณ์ครู ในขณะที่เดียวกัน แนวคิดของ Erikson (1968) ในทฤษฎีการพัฒนาตนเอง (Psychosocial Development Theory) ระบุว่า ในช่วงวัยผู้ใหญ่ตอนต้น ซึ่งเป็นช่วงอายุของนิสิตครู การพัฒนา "อัตลักษณ์" (identity) มีความสำคัญมาก บุคคลจะเกิดความสับสนทางบทบาทหากไม่สามารถกำหนดตนเองในสังคมได้

อย่างชัดเจน ซึ่ง AQ มีส่วนช่วยในการปกป้องอัตลักษณ์จากแรงกดดันหรือความล้มเหลวที่อาจกระทบต่อความมั่นคงของตน ผลการวิจัยนี้ยังสอดคล้องกับ ทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ของ Kolb (1984) ที่ชี้ให้เห็นว่าการเรียนรู้ที่แท้จริงเกิดจากการเผชิญกับสถานการณ์จริง สะท้อนคิด และปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การที่นิสิตครูสามารถฟันฝ่าอุปสรรคต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นความเครียดทางวิชาการ ความขัดแย้งในชั้นเรียน หรือความกดดันจากการฝึกสอน จะทำให้พวกเขาเกิดการเรียนรู้ที่ลึกซึ้ง และสามารถกำหนดตนเองในฐานะ “ครู” ได้อย่างมีความหมาย

จาก AQ ทั้ง 4 มิติ และอัตลักษณ์ของนิสิตครูทั้ง 4 องค์ประกอบสามารถวิเคราะห์ได้ว่า ทั้งสองตัวแปรมีจุดเชื่อมโยงกันอย่างชัดเจนในหลายมิติ ดังนี้ การควบคุมสถานการณ์มีความสัมพันธ์กับการตระหนักรู้ตนเองในฐานะครู ผู้ที่สามารถควบคุมสถานการณ์ได้ ย่อมเป็นผู้ที่มีการประเมินตนเองและสถานการณ์ได้อย่างแม่นยำ มิติด้านสาเหตุและความรับผิดชอบมีความสัมพันธ์กับความผูกพันและภาคภูมิใจในบทบาทครู การยอมรับความรับผิดชอบต่อปัญหาเป็นฐานของความภาคภูมิใจในวิชาชีพ มิติด้านผลกระทบที่จะมาถึงมีความสัมพันธ์กับการยึดมั่นในอุดมการณ์ทางการศึกษา ผู้ที่มองผลกระทบอย่างมีสติ มักมีแนวโน้มจะรักษาอุดมการณ์ทางวิชาชีพในสถานการณ์ที่กดดันมิติด้านความอดทนมีความสัมพันธ์ ความสามารถในการปรับตัวในบริบทของการเรียนการสอนจริง ซึ่งความอดทนช่วยให้สามารถปรับตัวต่อบริบทที่เปลี่ยนแปลงได้ดีขึ้น

จุดเชื่อมโยงเหล่านี้ยืนยันว่าความสามารถในการฟันฝ่าอุปสรรคไม่ได้เป็นเพียงปัจจัยภายใน (intrapersonal factor) ที่มีผลต่อตนเองเท่านั้น แต่ยังเป็นตัวขับเคลื่อนการก่อรูปของอัตลักษณ์ (identity formation) ที่สอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของวิชาชีพครู ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Chan (2013) พบว่า นักศึกษาคูที่มีความสามารถในการฟันฝ่าอุปสรรคสูงจะมีระดับของ self-concept และ professional identity ที่ชัดเจนกว่าผู้ที่มีความสามารถในการฟันฝ่าอุปสรรคต่ำ โดยเฉพาะในช่วงเปลี่ยนผ่านจากมหาวิทยาลัยไปสู่การฝึกสอน Shek (2020) รายงานว่าการเสริมสร้าง AQ สามารถลดภาวะวิตกกังวลและเพิ่มความมั่นใจในบทบาทวิชาชีพครูของนักศึกษาในฮ่องกงอย่างมีนัยสำคัญ ศิริวรรณ ธรรมโชติ (2563) ระบุว่าความสามารถในการฟันฝ่าอุปสรรคมีความสัมพันธ์กับ emotional stability และส่งผลต่อความมุ่งมั่นในการเรียนรู้ในสภาพแวดล้อมที่มีการแข่งขันสูง

ในบริบทของนิสิตครูไทย การเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยมีลักษณะที่ต้องผสมผสานทั้งภาระวิชาการ การฝึกปฏิบัติการสอน และการพัฒนาทักษะชีวิตซึ่งส่งผลให้เกิดความเครียดในหลายมิติ เช่น แรงกดดันจากเกรด ความคาดหวังของครอบครัว และการจัดการเวลา การมีความสามารถในการฟันฝ่าอุปสรรคในระดับสูงทำให้นิสิตสามารถจัดการกับแรงกดดันเหล่านี้ได้ และยังช่วยรักษาอัตลักษณ์ของตนเองในฐานะครูที่มีอุดมการณ์ไม่ท้อถอย และไม่หลงทางจากเป้าหมายเดิม การมีความสามารถในการฟันฝ่าอุปสรรคจึงเปรียบเสมือนกลไกป้องกันทางจิตใจ (psychological defense mechanism) ที่ช่วยให้นิสิตสามารถรักษาความเป็น "ครูในอนาคต" ได้แม้ในสถานการณ์ที่ท้าทาย

จากความสัมพันธ์ที่ชัดเจนระหว่างความสามารถในการฟันฝ่าอุปสรรคและอัตลักษณ์นิสิตครู ผู้วิจัยขอ

เสนอว่า สถาบันผลิตครูควรส่งเสริมการพัฒนาความสามารถในการฟันฝ่าอุปสรรคควบคู่ไปกับการสร้างอัตลักษณ์ เช่น จัดกิจกรรม Simulation หรือ Case-based learning ที่มีอุปสรรคหรือสถานการณ์กดดันเพื่อให้ผู้เรียนฝึกจัดการกับปัญหา จัดโปรแกรม Self-Reflection & Peer Feedback เพื่อให้บัณฑิตได้พัฒนา awareness และเรียนรู้จากประสบการณ์ของกันและกัน อีกทั้งฝึกทักษะ Growth Mindset และ Resilience ในหลักสูตรจิตวิทยาเพื่อการเรียนรู้จากผลการวิจัยสะท้อนว่า นิสิตครูมีทั้งความสามารถในการฟันฝ่าอุปสรรคและอัตลักษณ์ทางวิชาชีพในระดับมาก และทั้งสองตัวแปรมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในระดับค่อนข้างสูง ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการออกแบบกระบวนการผลิตครูที่ไม่เพียงมุ่งเน้นวิชาการ แต่ควรบูรณาการมิติของจิตวิทยาเชิงบวก (Positive Psychology) และการพัฒนาตน (Self-Development) อย่างเป็นระบบ

7. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. สถาบันอุดมศึกษาควรบูรณาการกิจกรรมที่ส่งเสริมความสามารถในการฟันฝ่าอุปสรรค เช่น กิจกรรมจำลองสถานการณ์ปัญหา (Simulation-based learning) การเรียนรู้จากปัญหา (Problem-based learning) หรือกิจกรรมสะท้อนคิด (Reflective journaling) เข้าในแผนการเรียนการสอน
2. ควรออกแบบและจัดให้มีโปรแกรมหรือโมดูลฝึกอบรมเฉพาะทางด้าน “การพัฒนาอัตลักษณ์ครู” โดยเน้นการสร้างตระหนักรู้ในบทบาทวิชาชีพ การยึดมั่นในอุดมการณ์ และจริยธรรมของครู เพื่อวางรากฐานของความเป็นมืออาชีพตั้งแต่ก่อนเข้าสู่การฝึกสอน
3. สามารถนำข้อมูลจากการวิจัยนี้ไปใช้เป็นฐานในการวางนโยบาย เช่น การกำหนดสมรรถนะด้านจิตใจเป็นส่วนหนึ่งของกรอบคุณวุฒิครู หรือการกำหนดให้มีดัชนีวัดความสามารถในการฟันฝ่าอุปสรรคและอัตลักษณ์ครูในกระบวนการผลิตบัณฑิต

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำการวิจัยกับนิสิตครูจากหลายสถาบัน เพื่อเพิ่มความครอบคลุมของผลการวิจัย และสามารถเปรียบเทียบบริบทของแต่ละพื้นที่หรือสถาบันได้อย่างเป็นระบบ
2. ในการวิจัยครั้งต่อไปควรใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณและการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อให้เข้าใจกลไกภายในของนิสิตครูในการจัดการกับอุปสรรคและการสร้างอัตลักษณ์อย่างลึกซึ้ง
3. ควรศึกษาตัวแปรอื่นที่อาจมีอิทธิพลต่อความสามารถในการฟันฝ่าอุปสรรคและอัตลักษณ์ เช่น ความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Intelligence), การสนับสนุนทางสังคม (Social Support), หรือแรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) เพื่อสร้างแบบจำลองการพัฒนาครูที่ครอบคลุมและมีมิติหลากหลายยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- ธีระศักดิ์ กำปรรณารักษ์. (2552). *AQ พลั้่งแห่งความสำเร็จ* (แปลจาก P. G. Stoltz, *Adversity quotient: Turning obstacles into opportunities*, 1997). บิสิกิต.
- ศศิธร บุญญะสุต. (2562). การพัฒนาทักษะการฟันฝ่าอุปสรรคของนักศึกษาคครูเพื่อการเรียนรู้อย่างยั่งยืน. *วารสารวิจัยทางการศึกษา*, 12(2), 45–59.
- ศิริวรรณ ธรรมโชติ. (2563). ความสามารถในการฟันฝ่าอุปสรรคกับความมั่นคงทางอารมณ์ของนิสิตในสถาบันอุดมศึกษา. *วารสารครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร*, 19(1), 123–140.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2562). *การปฏิรูปการศึกษาในศตวรรษที่ 21: ทิศทางและยุทธศาสตร์*. พรึกหวานกราฟฟิค.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. W. H. Freeman.
- Beauchamp, C., & Thomas, L. (2009). Understanding teacher identity: An overview of issues in the literature and implications for teacher education. *Cambridge Journal of Education*, 39(2), 175–189.
- Chan, D. W. (2013). Subjective well-being of Hong Kong Chinese teachers: The contribution of gratitude, forgiveness, and the orientations to happiness. *Teaching and Teacher Education*, 32, 22–30.
- Day, C., Kington, A., Stobart, G., & Sammons, P. (2006). The personal and professional selves of teachers: Stable and unstable identities. *British Educational Research Journal*, 32(4), 601–616.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. Norton.
- Faul, F., Erdfelder, E., Lang, A.-G., & Buchner, A. (2007). G*Power 3: A flexible statistical power analysis program for the social, behavioral, and biomedical sciences. *Behavior Research Methods*, 39(2), 175–191.
- Fullan, M. (2001). *The new meaning of educational change* (3rd ed.). Teachers College Press.
- Gee, J. P. (2000). Identity as an analytic lens for research in education. *Review of Research in Education*, 25, 99–125. <https://doi.org/10.2307/1167322>
- Kelchtermans, G. (2009). Who I am in how I teach is the message: Self-understanding, vulnerability and reflection. *Teachers and Teaching*, 15(2), 257–272.
- Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*. Prentice Hall.
- Korthagen, F. A. J. (2004). In search of the essence of a good teacher: Towards a more

holistic approach in teacher education. *Teaching and Teacher Education*, 20(1), 77–97.

Maslow, A. H. (1954). *Motivation and personality*. Harper & Row.

Rodgers, C. R., & Scott, K. H. (2008). The development of the personal self and professional identity in learning to teach. In M. Cochran-Smith, S. Feiman-Nemser, & D. J. McIntyre (Eds.), *Handbook of research on teacher education: Enduring questions in changing contexts* (3rd ed., pp. 732–755). Routledge.

Seligman, M. E. P. (2011). *Flourish: A visionary new understanding of happiness and well-being*. Free Press.

Shek, D. T. L. (2020). Promoting psychological well-being in university students: The role of adversity quotient. *International Journal on Disability and Human Development*, 19(3), 273–278. <https://doi.org/10.1515/ijdh-2020-2045>

Stoltz, P. G. (1997). *Adversity quotient: Turning obstacles into opportunities*. John Wiley & Sons.

UNESCO. (2015). *Rethinking education: Towards a global common good?* UNESCO Publishing.